

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1'50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 9. februarja 1934.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrevatin v Ljubljani.

Jezikovna reforma

V »Sokolskem Glasniku«, glasilu Saveza Sokola kraljevine Jugoslavije, z dne 26. januarja 1934. leta razpravlja neki gospod J. Štefan iz Belgrada o potrebi enotnega jugoslovenskega jezika. Vprašanje reži tako enostavno, da je človek takorekoč kar brez sape, ko vidi, kako je ta reč preprosta. Pravi namreč: Ako smo Jugoslavija in jugoslovenski narod, je logično, da govorimo, ker nam je jezik isti, v jugoslovenskem jeziku. — In ker je stvar tako genialno enostavna in jasna, po njegovem mnenju ni treba, da se »jugoslovenski jezik« ozira na eventualne ugovore filologov, etnologov in drugih korenopukežev. Človeka sicer malo osupne tole njegovo preziranje korenopukežev, kajti korenopukeži so včasih napravili že velike usluge ustvarjalcem genialnih jezikovnih reform (Jagič in »bosanski jezik!) in ni še čisto gotovo, če gospodu Štefanu tega ne bo kdaj še žal... To da poslušajmo, kaj pravi Štefan še dalje:

Mogoče je za zdaj še dovolj težavna stvar govoriti o tem, da bi bilo potrebno zapostavljati plemenska imena na korist jugoslovenskega imena ali da se cirilica zamenja z latinico, a ijkavščina z ekavščino in da službeno izgine slovenski jezik... Do tega bo moralo priti. Bolje prej nego pozneje.

Tako tedaj misli g. I. Štefan in zelo verjetno je, da izrečeno mnenje ni le njegovo osebno mnenje, temveč da je to mnenje zelo uvaževano tudi že od drugih in da je zaradi te uvaževanosti v citiranem listu dobilo prvo mesto, mesto uvodnega članka.

Toda oglejmo si bliže njegovo mnenje! Zdi se, da hoče biti gospod Štefan enako pravičen slovenskemu, hrvaškemu in srbskemu »plemenskemu imenu«, kajti vsa tri se naj zapostavljajo »na korist jugoslovenskega imena«. To bi navsezadnje bila doslednost. Ali to ni še vse, kar on želi, da se ostvari: hoče tudi, da se cirilica zamenja z latinico in ijkavščina z ekavščino. Te dve vprašanji nista več novi, po vojni zlasti ne, in stvar progresivnega razvoja je, kdaj in koliko bosta v bodo-

nosti rešeni iz živih potreb narodnega napredka in sporazumne volje Hrvatov in Srbov. Gospod Štefan pa želi še silnejših reform: da namreč službeno izgine slovenski jezik.

To zadnjo njegovo »reformo« je treba, da si ogledamo pobliže, saj se tiče nas Slovencev samih. Najprej v zvezi z ostalimi reformami, ki jih želi g. Štefan glede »jugoslovenskega jezika«. Odprava cirilice, uvedba ekavščine na vsem srbsko-hrvaškem jezikovnem ozemlju in odprava slovenskega jezika službenim potom, tedaj od strani jugoslovanske državne oblasti — vse te stvari postavlja g. I. Štefan v isto črto, jih hoče v isti sapi takorekoč naenkrat. Očividno je tedaj, da so gosp. Štefanu pravopisne reforme in črtanje vsega narodnega jezika, kakor je slovenski jezik, dve stvari enakega pomena in enake vrednosti. To je eno. Drugo pa je: slovenski jezik naj se črta uradno v jugoslovenski državi. Mogoče z ministrskim odlokom?!

Če tedaj natančno premislimo vso »reformo« gosp. I. Štefana, je položaj sledeči: na oltar »jugoslovenskega jezika« naj prinesejo Srbi in Hrvati nekaj pravopisnih reform. Slovenci pa ves svoj jezik s kožo in kostmi. S tem bi seveda takoj, na mah, bilo rešeno tudi prvo vprašanje, vprašanje zapostavljanja »slovenskega plemenskega imena« v korist »jugoslovenskega narodnega imena«. Kar je vsekakor koristno: odpade namreč takoj ena točka reforme. Genialno, enostavno in — presenetljivo!

Da, v prvi vrsti presenetljivo. Kajti g. I. Štefanu se ni porodila (na tihem čisto gotovo) misel: V čigavem imenu, po kakem pooblastilu bi se naj prepovedal slovenski jezik uradno? Kajti da bi kar tako uradno »izginil« ko sneg v topli noči — no, tega g. I. Štefan ne veruje, tako nespameten ni. Gosp. Štefan ve tako dobro ko mi vsi, da za uradno črtanje ne dobi niti od 1‰ Slovencev prostovoljnega pristanka. Kdo tedaj naj izvede uradno črtanje slovenskega jezika? Od kod pooblastilo za amputacijo vsega jezika! Kajti službeno odpraviti slovenski jezik se pravi, odstraniti ga povsod tam,

kjer ima državna uprava besedo in danes je država upravitelj toliko področij družabnega življenja, da bi slovenski jezik moral izginiti domala povsod, od ministrskih kabinetov do zadnje ljudske šole in postati bi moral jezik kmetavzov in govedarjev, ki ne bi imel niti lastnega imena več. Kako da bi tedaj g. Štefan dekretiral »jugoslovenski« (alias srbskohrvaški) jezik, nam seveda raje ne pove. Zadovolji se raje kar z ugotavljanjem, da v velikih rečeh voditelji ne smejo poslušati konservativnih množic.

Dobro je tedaj, da mu Slovenci sami dajo nekaj praktičnih migljajev. N. pr. da je za izvajanje vsake reforme potrebna tudi organizacija. Tudi za uradno črtanje slovenskega »plemenskega jezika«. Po sodobnem narodnostnem načelu, ki je razbilo nekdanjo mogočno podonavsko monarhijo in dvignilo stotisoče Slovencev k velikemu deklaracijskemu gibanju za svobodo v bodoči Jugoslaviji kljub ječam in persekucijam, naj se pokliče v življenje komisija, ki bo takoj in energično šla na delo. Razdeli naj se v podkomisije. Prva naj gre študirat uradno črtanje slovenskega jezika v Italijo — tam je zbran že imeniten material. Druga komisija bi si morda ogledala Berlin in se dala po verodostojnih pričah korenito poučiti, kako se delajo autodafeji za kužne knjige. Kajti vsi vemo: zlo se trebi pri korenini. In tretja komisija naj poskrbi, da se duševni sadovi nekdanjega slovenskega plemena, kolikor jih ni že požrl potreben ogenj, z vso skrbnostjo pretresejo, otrebijo in očistijo ter očiščeni prenesejo v pravi ekavski jugoslovenski jezik. Bera sicer ne bo velika, ampak cilji! — Dotična navodila so tudi v zgodovini na razpolago, najbolje je, da se črepajo iz velike slovanske zgodovine carske Rusije, zlasti na Poljskem in v Ukrajini.

In ko bo nazadnje uradno izginil slovenski jezik, odpade pereče vprašanje primorskih in koroških Slovencev, ki ne bodo več rabili slovenskega zaledja. Kajti če Slovencev ni nikjer drugod več uradno zaznamovanih, je seveda njihova dolžnost, da postanajo koroški vindišarji in velika nacija Latinov.

Tako tedaj bo vse reformirano, pa mirna Bosna. Reformirani.

„Slovenska Matica“

(Konec.)

Drugačno stališče kakor Ljubljančani in Mariborčani so imeli v tem vprašanju Celovčani. Že leta 1851. in potem zopet 1861. leta se je izjavil Anton Janežič proti ustanovitvi slovenske »Matic«, češ, da nas je premalo, da bi zbrali zadostno glavnic, ki bi donasala toliko obresti, kolikor bi bilo potrebno za izdajanje takšnih knjig. Poleg književnega društva za izobraževanje preprostega ljudstva je priporočal »sjedinenjo jugoslovansko matico«, oziroma akademijo.¹⁶ Isto misel je povzel Andrej Einspieler leta 1863. še enkrat in nasvetoval, da se za znanstvene knjige v jugoslovanskem književnem jeziku napravi v Zagrebu »matica za vse Jugoslovane«, obenem je pa priporočal »Družbo sv. Mohorja«, ker »za prosto ljudstvo in za šole moramo ohraniti slovenski jezik, katerega smo že tako lepo opilili.«¹⁷

Fran Levstik, ki se je bil v »Napreju« dan prej, kakor dr. Toman v »Novicah«, in potem še dvakrat kratko oglašil za »Matico«,¹⁸ je odgovoril Einspielerju v daljšem članku, kjer je v uvodu razložil pravi pomen besede »matica«, nato pa dokazoval njeno potrebo, »ako nam je res do tega, da bi se krepčalo in širilo, da bi se izobražalo in sad rodilo domače slovstvo na domačej, narodnej podlogi posebno v sedanjem času, v katerem duševni meč tuje omike tako preti vsakej narodnosti, ki nima še v svojih duševnih plodovih trdno zagotovljene bodočnosti.«

Terjal je zaradi večje izobraženosti naših sedov, naših političnih okoliščin in naše zemljepisne lege, da moramo »za zdaj na pravej podlogi izobraževati svoje slovenske narečje«. Hrvati imajo — tako je nadaljeval — svojo »Matico«, ustanovljeno akademijo in tudi upajo dobiti vseučilišče: mi nimamo ničesar, a oni ne zahtevajo od nas, da »bi se mi njim na nepotrebno korist pa sebi na preveliko škodo in nevarnost iznebili take slovstvene pomoči, kakoršna je »matica«. Končno je sodil glede »Družbe sv. Mohorja«, da »ne more ustreči vsem potrebam sedanjega časa, ker je na preozkem stalu; ne more obroditi Slovincem tolike koristi, kolikoršne se veseli nadjamo od »matice«, ker nima prav tacega imena, kakoršen bode moral biti matici.«¹⁹

Medtem ko se je zaradi »Matic« pojavil zopet spor med »prešernovstvom« (slovenska književnost za ves narod), ki ga je praktično uveljavljal Levstik, in »vrazovstvom« (slovenska književnost samo za ljudstvo), ki ga je teoretično zagovarjal Einspieler, je dr. Costa v dogovoru z Bleiweisom in s Tomanom sestavil pravila po vzorcu mariborskega načrta, slovanskih »Matic« in drugih društev. Pripravljalni odbor 40 moških jih je s podpisom poslal vladi v potrditev, kar se je zgodilo dne 4. februarja 1864. leta, s čimer se je začelo pravno delovanje »Matic«; vendar so se morala pravila po vladnem pristavku še nekoliko predelati. Namen »Matic« je bil na osnovi potrjenih pravil takle: »slovenskemu narodu pripomoči do omike, na vse strani znanstveno izobraževanje slovenski jezik in slovensko slovstvo, toda brez vse politične delavnosti (§ 1.). Zatorej društvo: a) dobre, čisto znanstvene, pa tudi ljudstvu primérne spise v sloven-

skem jeziku bode ali samo dajalo na svitlo ali pa vsaj podpiralo, da se izdada; b) bode skrbelo, da se počasi napravi ter napolni knjižnica, ki bode ustrezala društvenemu namenu (§ 2.).«

Na prvi seji pripravljalnega odbora dne 11. aprila 1864. leta je bil za začasnega predsednika izvoljen baron Anton Zois, a za tajnika je bil postavljen Fran Levstik s plačo 30 gl. na mesec. Za vršitev tekočih opravkov so bili izvoljeni dr. Bleiweis, dr. Costa in dr. Vončina (profesor bogoslovja v Ljubljani) kot »opravilni odsek«.

V Einspielerjevem »Slovincu« je grajal dr. Sernee, sklicujoč se na parlamentarne šege, da je ta »opravilni odsek«, ki ga društvena pravila niso določala, polagoma odrinil pripravljalni odbor, ki je imel samo eno sejo, ter si prisvojil vse pravice odbora in še več. Iz varčnosti glede na društveno denarno stanje je nasprotoval dr. Sernee sklepu o nastavitvi tajnika s plačo 30 gl. in svetoval, da je to delo opravljati zastoj ali vsaj za dosti manjše plačilo, ker namen »Matic« ni, da bi podpirala pisatelje. Grajal je tudi, da je »opravilni odsek« kot prvi knjižni dar udom namenil Hieingerjev koledar, ker namen »Matic« ni, da bi koledarje dajala na svitlo.²⁰

Pri prvem obnem zboru, ki je bil dne 11. maja 1865. leta, je dr. Vošnjak sprožil misel o neplačanem tajniku, ki jo je časnikarsko načel dr. Sernee in jo zagovarjal tudi tedaj. Občni zbor je sprejel Vošnjakov nasvet o ravnanju z dohodki glede na društveni namen. Pri prvi odborovi seji dne 22. junija je bil najprej izvoljen za predsednika baron Zois, a ker je po Bleiweisov odklonil izvolitev, je bil nato na Bleiweisov nasvet z vzklikom izvoljen dr. Toman, a Levstik se je pismeno odpo-

¹⁶ »Slovenska Bčela« z dne 1. januarja 1851. — »Slovenski Glasnik« z dne 5. marca 1861.

¹⁷ »Slovenski Prijatelj« z dne 15. julija 1863.

¹⁸ »Naprejek« z dne 6. januarja, 3. in 24. februarja 1863.

¹⁹ »Naprejek« z dne 28. avgusta in 1. septembra 1863.

²⁰ »Slovenec« z dne 1. in 4. februarja 1865.

Z naše koroške meje

Prejeli smo iz Mežiške doline sledeči dopis, ki ni samo značilen za razmere tam, ampak tudi za druge kraje ob naši meji.

Cenjeni gospod urednik!

Že petnajst let bivam ob naši severni meji, večkrat se mudim zaradi poslovnih opravkov v Celovcu. Tako sedim pred božičem v celovski kavarni, ko mi prinese natak list, ki ni ne plitv ni miš, tipična koroška dvoživka, pisan v slabi nemščini in še slabši slovenščini. Namenjen je germanizaciji koroških Slovencev.¹ Iz dolgočasia ga obračam in se ustavim pri dolgem dopisu iz Jugoslavije, kjer dopisnik trdi, da se je pri nekem slovenskem sodišču ugotovilo, da je imel neki kraj v Mežiški dolini (ime ni navedeno) pred prevratom popolnoma nemški značaj. Ne zmenil bi se za to, ko bi bilo to sodišče na Koroškem onstran meje in ne v Sloveniji, tako pa sem bil upravičeno ogorčen nad tako držno trditvijo.

Znana mi je Mežiška dolina, saj sem jo obhodel pred vojno in po vojni vseprek, poznam Črno, Mežico, Prevalje, Guštanj, Dravograd in druge kraje, a nobenega ne poznam, za katerega bi mogla biti ta trditev količkaj osnovana. Dopisnik tudi trdi, da se stari ljudje v tej dolini sramujejo slovenskega narečja, kar naj jih upravičuje, da se v občevarstvu s slovensko inteligenco poslužujejo nemškega jezika, ker pismene slovenščine ne znajo. Dosti prihajam med ljudi, a najsi so še tako stari, ne sramujejo se svojega slovenskega narečja, in vsi me prav dobro razumejo, ko govorim v pismeni slovenščini. Po vseh cerkvah sem že bil pri božji službi, gladko je tekla duhovnikom beseda v književni slovenščini, nobeden ni govoril narečja, in vendar so ga razumeli vsi ljudje, tudi najstarejši, in cerkve so bile hvala Bogu polne.

Vrnivši se domov sem hotel dognati, kako je prišel dopisnik iz Jugoslavije do svoje trditve. Kmalu sem dognal, da gre za Prevalje, kjer je danes sedež okrajnega načelnika. Znanec mi stisne v roke »Pohod«, štey. 49., in kar nisem mogel verjeti svojim očem, ko sem tam čital: »V tem procesu² je bilo ugotovljeno, da je bil dotični obmejni kraj (ime ni navedeno!) svoje dni popolnoma nemški, da pa je nastalo prva leta po prevratu neko zboljšanje, ker se je uporabljala večinoma slovenščina in da je obstajalo upanje, da bo postal dotični kraj res naš. Ugotovljeno pa je bilo po zaslišanih pričah, da se je v zadnjih letih razbohotila raba nemščine v javnem in zasebnem življenju...« Kdo je to ugotovil, vprašam, kdo bi smel na tak način zaliti zavedno prevaljsko ljudstvo in to javno pred sodiščem? »Pohod« še dostavlja: »Če bi se pisalo o teh stvareh pred 15 leti, bi bilo to še razumljivo. Danes pa smo v letu 1933. ...« itd. Vprašujem, kje je bil »Pohodov« dopisnik pred 15 leti, ko so Prevalje manifestirale za Jugoslavijo na način, ki privre na dan le po dolgem in težko prenašanem tlačanstvu? Kdo ne bi bil ogorčen! Dva lista imam pred sabo. Prvi služi germanizaciji, drugi jugoslovanskemu nacionalizmu. Oba navajata približno isto: Prevalje so bile nemške. Stari ljudje govorijo nemško in se sramujejo slovenskega narečja. Prvi pogreva stare nemške laži o naših krajih, drugi brez pomisleka prezira težko delo inteligence, ki se trudi, da nemškutarijo korak za korakom iztreblja. Ali ne spominja početje Pohodovega dopisnika, ki se zgraža nad prevaljskimi razmerami, na basen o medvedu, ki je s težkim kamnom ubil muho na nosu svojega gospodarja?

Potrudil sem se, da zberem nekaj podatkov, ki jih objavljam v zadoščenju zavednim Prevalčanom.

¹ Dopisnik ima v mislih »Koroško domovino«.

² Šlo je za tiskovno pravdo proti »Pohodu« pred ljubljanskim okrožnim sodiščem v neki malenkostni stvari.

vedal tajništvu, ko je bil videl, kako so vladjali za njegovo službo.²¹

Prvi »Matičin« imenik udov, ki je bil objavljen v »Koledarju« za 1865. leto, je izkazoval: 159 ustanovnikov (po 50 gl.) in 85 letnih plačnikov (po 2 gl.). Ob koncu 1932. leta, iz katerega je zadnje tiskano poročilo, je šlo društvo na osnovi sedaj veljavnih pravil iz 1927. leta: 1 častnega člana, 1 pokrovitelja, 12 ustanovnikov, 50 društvenikov in 3687 rednih členov, skupaj 3751 udov. Od leta 1864. do lani je izdalo društvo: 266 tiskov (knjig, časopisov in zemljevidov) iz vseh panog leposlovja in znanstva.²² Med svetovno vojno je zadel »Matičin« avstrijski sekvester, da v letih 1915. do 1917. ni izdala ničesar; enako 1919. leta, ki je sledilo preobratu, in v letih 1924. in 1925. tudi ne, ker je bila njena organizacijska osnova razrahljana ter so se ob izpremenjenem državnem in narodnem položaju iskale nove poti v zvezi z nameravano »Akademijo znanosti in umetnosti v Ljubljani«.

A—a.

²¹ Narodni koledar in letopis Matice Slovenske za leto 1867., str. 1—3 (Levstik), 9—14 (Marn).

²² Šleibinger, Publikacije Slovenske Matice od leta 1864. do 1930.

Popravek.

V prvem podlistku o »Slovenski Matici« mora stati v 4. stolpcu, zadnji odstavek: V spomin tisočletnice prihoda, a ne »tisočletnega prihoda«.

Po ljudskem štetju — vsak Slovenec ve, kako se je vršilo na Koroškem pod Avstrijo — je štela občina Prevalje prebivalcev s slovenskim, oziroma nemškim občevalnim jezikom: leta 1870. slovenski 5097, nemški 842; leta 1890. slov. 3311, nemški 1633; leta 1900. slov. 3268, nemški 726; l. 1910. slov. 2964, nemški 875. Ta štetja so se vršila v dobi, ko je veljala narodnost na Koroškem kot politično prepričanje, in ko se je dopuščalo vsako nasilje s strani prevalskih germanizatorjev in koroške vlade. Trd boji se je bil za vsako slovensko dušo, o katerem nima pojma ne dopisnik »Pohoda«, ne pretežni del tistih, ki so baje pred sodiščem v svojo lastno sramoto dokazovali narodno nezavednost Prevalčanov v Avstriji. Kdor se je priznal za Slovenca in z bojem dosegel, da so ga pri štetju zapisali kot takega, vsak je bil borec, saj je tvegval svoj obstoj. Bili so to boreci drugega kova, kot tisti, danes neredki tip »borcev«, ki se z obrekovanjem, sumničanjem in ovađstvom pošteni ljudi bori za — lastna korita. Marsikako trpko bi lahko zapisal tudi na naslov nekega dela naše obmejne nacionalistične inteligence, ki svoje naloge med obmejnimi ljudstvom prav nič ne razume, se temu ljudstvu vedno bolj odtuja, a to je poglavje, ki bi ga bilo treba posebej obdelati. Da ilustriram tukajšnji narodni položaj v avstrijski dobi, naj navedem samo besede stare, revne mamic: »Težko smo živeli, sam Bog ve, dosti je prestal moj mož, in še otroci v šoli! Zanje ni bilo boljšega kruha pri nemškem gospodu — vendar hvala Bogu, ohranili smo si našo vero in ostali smo dobri Slovenci.« Kdo bi ne znal ceniti te naše preproste borec in njih žrtve za narodno stvar! Zbirali so se okrog sledečih prevaljskih društev in ustanov:

Hranilnica in posojilnica, ustanovljena 1891. leta, Gospodarska zadruga, Izobraževalno društvo iz leta 1895. (razpuščeno 1933.), Delavsko društvo, Jugoslovanska strokovna zveza, Knjižnica (ustanovljena 1933.), Unija rudarjev, Ciril-Metodova podružnica, Knjižnica na Poljani. Ta društva so bila jedro in žarišče narodnega dela v času, ko narodne inteligence, razen duhovščine, skoraj ni bilo.

Se po šematizmu Krške škofije iz leta 1917/18. je bilo na Prevaljah 4109 katolikov-Slovencev, protestantov 4, od teh eden Slovenec. Mohorjeva družba je štela pred vojno v prevaljski fari do 500 udov, ki so prebirali do 3000 knjig vsako leto. Tudi

te knjige niso bile pisane v domačem narečju. V vsaki kmečki hiši, po večini tudi v vsaki delavski družini, je ležal na mizi vsaj po en časopis narodne, strokovne, gospodarske ali politične vsebine, pisan v knjižni slovenščini. Samo »Mira« je prihajalo v Prevalje okrog 200 izvodov, pa tudi več. A kaj to, nemškutariji sami so blatili prevaljske rodoljube v zloglasnem glasilu pljuške in štajerske nemškutarije, ki je bilo pisano v pismeni slovenščini, dasi spakedrani. S tem je, mislim, narodni slovenski značaj Prevalj v avstrijski dobi dovolj osvetljen.

Če današnje stanje ni tako, kakor bi si ga marsikdo želel, ne smemo dolžiti ljudstva. Po l. 1918. je došlo mnogoštevilno slovensko uradništvo, čigar naloga je bila, nadaljevati in dokončati delo domačih rodoljubov. A zdi se, da to delo v očeh te inteligence ni preveč uvaževano. Nič ne šteje, če je kdo v preteklosti še toliko delal za narodno stvar. Lahko se zgodi, da ga kdo jutri označi za državni nevaran element. Pozabljena je vsa preteklost in vse žrtve. Marsikdo se postavlja za sodnika, ki ni vreden, da bi staremu domačemu rodoljubu segel v roko. Kje so danes društva, ki so si priborila za narodno vzgojo ljudstva največ zaslug? Duhovščina, ki je zvesto prenašala težave s preprostim ljudstvom, ga bodrila in vztrajala v najhujšem času, je postala v očeh nekih nacionalistov, ki so patriotizem vzeli vzakup, naenkrat narodno nezanesljiva.

Zapostavljanje starih delavcev-domačinov ne more roditi dobrih sadov. Kljub vsemu so nasteli leta 1931. v prevaljski občini 3780 Slovencev in le 81 Nemcev. Od teh 81 Nemcev je večina preprostih delavcev, ki si trdo služijo svoj kruh. S temi tiste priče pred sodiščem nimajo družabnih stikov. Ostanle le peščica ljudi, komaj za eno omizje, med temi nekaj dam, nikakor prestarih, 2 obrtnika, ki se pa prav rada poslužujeta v občevarstvu s strankami narečja, to je vse, ako ne dodamo tiste inteligence, ki občuje z navedenimi nemško, da se ji ni treba sramovati narečja. »Stari Prevalčani« so torej še prav mladi in maloštevilni. V tej okolici je menda treba iskati družbo, ki osporuje slovenski narodni značaj starih Prevalj. Nič čudnega! Kdor nima ožjega stika z ljudstvom, ne spozna globin pravega narodnega dela. Stoječ v ospredju, lahko dela javno mnenje, lahko z viška sodi narodno delo drugih in lahko v nepoznanju razmer omalovažuje delo številnih starih borec, ki jih je vera v zmago pravice vodila ves čas življenja.

Pozdravlja Vas

O Božiču 1933.

Janez Ravnik.

Vprašanje primorskih izselnikov

Za »Svobodo« je napisal Rudolf Golouh pričujoči sestavek. Ponastiskujemo ga v nekako dopolnilev svojih številk o Slovenskem Primorju in sicer zlasti, ker nam na zanimiv način osvetljuje vprašanje naših primorskih priselnic. Pozdravljamo zlasti misel, ki smo jo ponovno že zastopali sami, da bi bilo in bo dobro, če se večina priselnicov razločno odmakne od tistih malo zajedavcev, ki bi nas hoteli iz lastne narodne in družabne nemorale učiti nekakšne nove »nacionalne morale«.

Uredništvo.

Malokateri narod je bil tako hudo prizadet s svetovno vojno in njenimi posledicami, kakor slovenski. Ne samo, da so se na njegovem ozemlju vzdolž vse soške fronte odigravali najstrašnejši vojni pokolji in najstrašnejša vojna razdejanja, ne samo, da je padlo toliko vojni žrtev in da je moralo toliko primorskih Slovencev v bedno vojno begunstvo širom vse bivše Avstro-Ogrske — po končani vojni je prišlo še vse hujše. Skoraj polovica slovenskega ljudstva je bila odtrgana od svoje narodne celote ter pridružena državi, ki je skrajno nedostopna za pravice svojega, še bolj tujega naroda. Najkrutejši usodi je pa bilo to ljudstvo izročeno potem, ko je padlo, radi razvoja notranjih političnih prilik v Italiji, pod oblast in pritisk italijanskega fašizma. Kdor ve, kaj vse to znači, si bo težje usode za prizadeto ljudstvo težko predstavljati.

Te razmere so rodile nešteto vprašanj in komplikacij, rodile so tudi prej neznani problem primorske emigracije.

Ta problem pa ni tako preprost, kakor je morda videti na prvi pogled.

Predvsem je treba pibiti, da se primorski Slovenci, ki so morali zapustiti svoje kraje, niso vsi izselili v našo deželo, odnosno v našo državo. Emigrantska gravitacija Primorca svobodnih poklicev je bila preko morja, v Severno in Južno Ameriko, na kopnem pa večidel v Francijo. V Jugoslavijo so se prvotno izselili te državni in samoupravni uslužbenci in uradniki, ki so z razpadom avstro-ogrske monarhije morali po prihodu italijanske oblasti zapustiti svoje službe. Ti izselniki tvorijo prav za prav še danes glavno točko tako zvanih »beguncev«. Tu treba omeniti, da je bilo med temi begunci tudi precej ljudi, doseljenih iz severnih krajev Slovenije, ki so se pa bili polagoma v Primorju aklimatizirali. Po tem prvem valu ni bilo v prvih letih po vojni opazati večjega dotoka be-

guncev iz Primorja; kar jih je še prihajalo, so bili večinoma le posamezniki, ki se niso mogli radi odotnega vedno hujšega pritiska še nadalje vzdržati na svojih mestih. V to skupino spadajo zlasti učitelji. Beguncev tako zvanih svobodnih poklicev (inteligence, delavcev in kmetov) ni bilo dotlej dosti. To je važno, ker dokazuje, da se glavni dotok beguncev v Slovenijo in v državo začenja šele kasneje, se začenja šele z nastopom fašizma v slovenskem delu Julijske Krajine. Saj se je fašizem prvotno razbesnel nad slovenskim življenjem v Primorju skoraj še huje kot nad svojimi političnimi nasprotniki v notranjosti Italije. Bedasta ironija zgodovine je, da je fašizem osvojil Italijo takorekoč na račun primorskih Slovanov, saj se osvajaletni pohod fašizma na Italijo začenja dejanski in v večjem obsegu šele s požigom tržaškega Narodnega doma. Fašisti se še danes bahajo, da je ta požig odkril Italijo in svetu politično vojno metodo fašizma. Ta metoda je, mimogrede povedano, našla svoj drugi še hrupnejši primer dobrih deset let kasneje pri požigu berlinskega rajstaga! Če uvažujemo, da Slovani v Primorju niso imeli skoraj nobenega niti direktnega niti indirektnega vpliva na notranje politične in razredne boje v Italiji že radi svojega naproti celotnemu prebivalstvu Italije malega števila, pa tudi radi tega ne, ker so takrat prvič, odkar obstajajo, komaj prišli v sklop Italije, se nam takoj kaže vsa kruta nesmiselnost tega početja. Da pa niso bili navdušeni za razmere, ki jim jih je Italija pripravila, in za besno sovraštvo, ki so ga proti njim sejali italijanski šovinisti, sovraštvo, ki je bilo sedaj toliko bolj nesmiselno, ker niso Slovani v Primorju po italijanski zasedbi Julijske Krajine predstavljali več za Italijane nikake nacionalne nevarnosti, je pač razumljivo. Te razmere ilustrira na kratko še najbolj dejstvo, da izmed osmih doslej po razsodbi izrednega sodišča ustreljenih opozicionalcev režima je bilo šest Slovencev! S tem pa nočemo ni malo omalovaževati velikanskega števila plemenitih žrtev, ki jih je dala proti fašizmu se bojujoča Italija. Kratko in malo, število beguncev iz Primorja se je jelo v tem času v naši deželi množiti predvsem radi teh izredno težkih, naravnost neznoznih razmer. K političnemu pritisku se je pa pridružil še gospodarski pritisk; k vsemu temu pa še splošna stvarna gospodarska stiska, ki je zajela zadnja leta ves svet ter otežila še bolj gospodarsko stanje ljudi v Italiji. Vse to je bilo treba omeniti, da se ve, zakaj je jelo kasneje spet naraščati število beguncev, zlasti delavcev in kmetov in inteligence

svobodnih poklicev, ki so morali pribežati semkaj češče, da rešijo golo življenje, češče pa zato, ker jim niso bila več odprta pota v druge kraje sveta. Omejitve izseljevanja v Ameriko, Francijo itd. jim je onemogočalo, da bi si poiskali kruha drugod, potem ko ga niso mogli več najti doma. Omenili smo vse to, ker je treba izpodbiti nevarno domnevo, ki je našla izraza celo v neki leposlovni reviji, ki hoče veljati za sila avtoritativno in resno (saj se vendar tudi v tem primeru ne morejo vzeti posameznih primeri za merilo), da so Primorci dezertirali, ki so zapustili bojno polje, da uživajo blagodat begunstva v Sloveniji... Mislimo, da predstavlja, vzlic temu, ravno odpor Slovencev v Primorju nekaj častnega in junaškega v naši zgodovini.

Bilo kakorkoli, število beguncev v Sloveniji in v državi se je sčasoma povečalo in začelo do neke meje predstavljati vprašanje zase. To vprašanje je politično in sociološko, je celo v nekem pogledu psihološko. Razčleniti vse to vprašanje v obliki kratkega članka ni mogoče, nekaj glavnih vprašanj pa lahko že tu nanizamo.

Povemo takoj, da se to vprašanje čuti zadnje čase huje nego sicer, v glavnem radi gospodarske krize, ki je pritisnila s tako močjo tudi na našo deželo. Saj se ni čutil toliko še dolga leta po vojni, ko ni pritok teh ljudi delal skrbi, ko je še bilo slabo ali dobro vsem mogoče živeti. Ko pridejo ljudje na tesno, so drug drugemu na poti.

Koliko je prav za prav danes teh beguncev pri nas? Natančnih statističnih podatkov še nimamo. Zdi se, da jih je precej, v resnici je pa njihovo število mnogo manjše, nego se zdi. V Sloveniji najdemo večidel tako zvanih beguncev le v Ljubljani in v Mariboru. Kar jih je še tuptam raztresenih po manjših krajih, ne šteje dosti. Če pa tudi seštejemo vse begunce v vsej Sloveniji, bomo težko prišli do števila 10.000. — Je to razmeroma malo število. In še to število se stalno krči. Ljudje pri-

hajajo in odhajajo, ta emigracija stalno fluktuirala. Kdor le more, gre dalje, ali v druge kraje države, ali pa v tujino. Pa še od tega števila treba takoj odšteti vse one, ki so prodali svoja posestva v Primorju in nakupili druga tukaj. Ti niso padli nikakor v breme naši deželi, nasprotno. Če pa štejemo delavce, vidimo, da tudi teh ni razmeroma mnogo. Morda se zato vidi begunsko vprašanje težje, ker ga večinoma sestavlja tako zvana inteligenca. S to inteligenco je pa tako: Boj fašizma proti Slovanom je bil predvsem boj proti njihovi inteligenzi. Toliko so vedeli tudi fašisti, da je treba predvsem razgnati slovensko inteligenco, da se oslabi narod. Ta inteligenca je v glavnem vztrajala na svojem mestu, dokler je le mogla, naposled je morala ali romati v ječo in na italijanske internacijske otoke, ali pa zbežati čez mejo. Glavni del te tako zvane inteligenze so tvorili dalj časa učitelji, katerih doseljevanje je pa že pred leti prenehalo. Doma bi bila ta inteligenca lahko ostala le pod pogojem, da se je poitalijančila in pofašistila.

Število beguncev v naši deželi torej daleč ni tako veliko, kakor se misli, in marsikatera nervoznost v tem pogledu je povsem odveč. Če bi tisti primorski veljaki, ki rešujejo tu v Jugoslaviji vprašanje begunstva, zgrabili vanj bolj resno in praktično, namesto da samo paradirajo in plavajo po oblakih, bi tega vprašanja v glavnem morda sploh ne bilo. Prepričan sem, da je število Nemcev iz Tirola, ki so zbežali v Avstrijo in v Nemčijo, mnogo večje, čeprav niso fašisti v Tirolu nastopali vedno tako divje proti nemškemu življu, kakor proti slovanskemu v Primorju, in čeprav je število Nemcev v Italiji manjše kot Slovencev. Pa se menda ne more odrekati Nemcem značajnosti in sposobnosti za odpor.

Toliko, da se postavi vse vprašanje v prave meje.

(Konec prih.)

OPAZOVALEC

Univerzitetna biblioteka v Ljubljani

Akadska akcija za vseučiliško knjižnico živahno deluje. Delo opravljajo v glavnem njeno predsedstvo s propagandnim in finančnim odsekom. Predavanje v našem radiju je bilo, kolikor se sliši s strani abonementov, toplo pozdravljeno. S strani banovine je bila trdno obljubljena denarna pomoč, enako s strani mestnega načelstva. Interpelacije pri ministrih so v teku, kakor tudi pridobitev merodajnih osebnosti doma in v Belgradu. Kakor se čuje je izdelal univ. prof. arh. Vurnik varianto načrtov za Univerzitetno biblioteko, katera bi bila za nekaj milijonov cenejša in nudila še večje prostornosti za namestitev knjig. Vse kaže, da je vprašanje živo in da je z mnogih strani odjeknil odmev. Akademski akciji svetujemo, da se ne plaši truda in morebitnih trenutnih neuspehov. Po preobratu je dobil Beograd dve dragoceni stavbi: Univerzitetno in Nacionalno knjižnico, Zagreb ima svojo razkošno palačo Univerzitetne biblioteke še iz časov pred svetovno vojno. Ljubljana, ko je postala univerzitetno mesto, ne more živeti brez Univ. knjižnice polnega življenja. Pomoč s strani države je nujna in z naše strani opravičena, saj se samo letos zmanjšajo državne dajatve za prosveto v Ljubljani za okroglo pol milijona (najemnine), tudi ni država iz svojih sredstev skoraj nič na tem polju zidala v Ljubljani, ali le s soramerno malo dotacijo. Stavbe vseučiliške knjižnice ni več odlašati iz leta v leto z vse-mogočimi izgovori. Letošnjo pomlad se mora zasa-diti prva lopata na zemljišču bivšnega knežjega dvorca, katero je mestna občina rezervirala za to centralno knjižnico Sloveniji — Univerzitetno biblioteko. Naši gg. ministri, senatorji in poslanci bodo morali storiti svojo dolžnost, da se v Belgradu formalno izposluje pristanek v principu in finančna rešitev, bodisi v obliki vsakoletnih anuitet ali enkratnega odplačila na račun stavbnih stroškov, ki bi pri današnji stavbeni konjunkturi bili precej nižji kakor v letu 1931, ko je projektirani zazidani kubični meter bil proračunan na 350 Din, a danes je le na 250 Din. Skupni stroški od okroglih 14 milijonov se sedaj znižajo na nekaj nad 10 milijonov. Država je v proračunskih letih 1930/31—1931/32 stavila kot prva obroka drž. dotacije skupno vsoto 1.600.000 Din v ta namen. Ta vsota se ni nikdar izplačala in se je porabila za zidanje neke druge stavbe v Beogradu. Upravičeno terjamo sedaj ta znesek kot prvi obrok za novi projekt vseučiliške knjižnice, ki ustreza vsem zakonom predpisom, ki pa tehnično kakor tudi estetsko pomeni izborni rešitev perečega problema centralne knjižnice v Sloveniji za deset in desetletja. Pripravimo še v zimi vsa preddela, da ne bo na pomlad ovir s formalitetami in birokracijo! Rešitev ta ali ona mora biti najdena in vseh 10 milijonov se prve mesece tudi ne zazida. Javnost upravičeno pričakuje od gospodov, ki so podali za novo leto številne izjave, konkretna dejanja!

Za avtoritativno državo

se vnema Razgled:

V državah, kjer ljudstvo ni dovolj prebujeno, politično vzgojeno in samozavestno, je na primer največja svoboda popolnoma proste in tajne volilne pravice brez vsakega haska.

V takem primeru je popolnoma napačno, da odloča glas pastirja, ki v svojih rovtih drugega sveta in njegovih potrebščin sploh ne pozna, isto-toliko, kolikor glas izurjenega tovarniškega delavca, posestnika, tovarnarja itd., ali pa da velja glas tistega, ki plačuje na davkih nekaj dinarjev isto-toliko, kakor glasovnica tistega, ki doprinese za potrebe države in ljudstva leto in leto težke tisočake samo na davkih.

To so besede, dodobra in vsakomur znane iz vseh reakcionarnih katekizmov. Če bi kdo imel čas in bi se mu zdelo, bi jih bržkone lahko dobesedno pobral iz volilnih bojev pruskih junkerjev in madžarskih magnatov in ruskih bojarjev. In kam so privedli ti ljudje svoje narode in države, je prav tako znano.

Toda znano je prav tako iz politične zgodovine, da so vladajoči razredi, kjer so bili pametni in se niso držali svojih privilegijev do tistega zadnjega trenutka, ko jih je potopil revolucijski val, dali prav tistim od »Razgleda« tako preziranim rovtarjem enake državljanske pravice. Bili so to Angleži, Američani, Švicarji, Danci in drugi. Kajti samo v svobodi se more človek naučiti vsega tistega, kar označuje svobodnega človeka: strpnost do tujega prepričanja, dobrosrčnost, ponos in pravo domoljubje. Hlapec, ki mora vedno pripogibati svoj hrbet, ki mu vedno pripovedujejo, da ničesar ne razume, da je nesposoben — ta se vseh teh lastnosti sodobnega državljanca ne more priučiti. In če se mu posreči, zlomiti verige, ne bo mogel biti drugačen, kakršnega so vzgojili v nesvobodi: maščevalen za preziranje, okružen za krivice, nasilen za ponižanje. Francoska in ruska revolucija sta najboljša zgleda za to resnico.

Enodnevnice

Znano je iz preteklosti, kako so slavili boljše-viki Trockega kot velikega organizatorja sovjetske vojske. Razboritim ljudem se tisti slavošpevi že takrat niso zdeli preveč verjetni. Premagati bele vojske, ki so hotele kmetu vzeti komaj razlašeno zemljo bojarjev in vsiliti nesposobnega carja, ni moglo biti težko, kajti skoraj vsa Rusija se je obrnila od njih. Poraz boljševikov pri Varšavi je pokazal, da je bila ta sodba pravilna.

Ob petnajstletnici sovjetske vojne akademije pa je raztrgal general Zapožnikov zadnji sijaj vojaških sposobnosti, s katerimi se je Trockij najbolj sam obdajal in veličil. Zapožnikov pravi, da se vojna akademija nima Trockemu prav za nič zahvaljevati, narobe bil je njen najslabši vodnik. Ideološko klepetanje je spodrinilo stvarno delo, in Trockega delavnost je obstajala poglavito v tem, da je s »teatralnim pompom« stopal na kateder in imel nabrekle govore. Glavno besedo pa so imeli carski častniki. Šele po odstopu Trockega so se razmere zboljšale.

Trockij bo kajpada še naprej pisal spomine na lastno imenitnost in slavo.

Za nas Slovence je stvar zaradi tega še posebej zanimiva, ker so bili nekateri tako navdušeni od strateškega »genija« Trockega, da so hoteli imenovati celo neko ljubljansko ulico po njem. Ali bi ne bilo dobro, če smo v bodoče pri proslavljanju problematičnih sodobnikov malo bolj previdni? Kajti kdo ve, kako bodo sodili ljudje o takih enodnevnikih znamenitostih čez nekaj kratkih let!

Socialno demokratična stranka

Dne 3. t. m. se je sestal v Belgradu ustanovni zbor za socialno-demokratično stranko. O tem, ali naj se stranka spričo sedanjih razmer ustanovi ali ne, se je precej časa in precej vneto razpravljalo v delavskih listih. Nekaj smo o tem že poročali. Ustanovni zbor je sedaj sklenil, da se stranka obnovi. Glavni razlogi so pač po eni strani bojazen, da se nekdaj v socialistični stranki organizirano delavstvo porazgubi v druge organizacije, deloma nacionalistične (fašizem), deloma v podzemeljski radikalizem, po drugi pa seveda tudi upanje, da pritegne nase in vsaj deloma združi v eni vrsti opozicijo.

O razmerju parlamentarne socialistične stranke do države piše »Delavska politika« v sestavku o socialističnem programu in taktiki:

»Vse, kar bi mogla dati stranki država, ki bi slonela na socialističnih silah, mora zahtevati od vsake države. Ako država tega ne bi hotela ali mogla dati, s tem njene zahteve ne bodo demantirane. Nasprotno. Šele takrat bodo ljudje razumeli, zakaj je potrebna socialistična stranka in zakaj mora dobiti na državo odločilen vpliv.

Kolikor nam bo država ustregala, se bo pretvarjala po razvojni poti v socialistično državo. Možnosti razvoja držav v socialističnem pravcu se ne sme izključevati. Ako bi bilo tako, bi bile socialistične parlamentarne stranke brez smisla, ker si drugih ciljev, kakor tega, ne morejo postaviti. Za neposredno revolucionarne cilje parlamentarne stranke sploh niso pripravno orodje. Poskusi, da se vežejo nezakonite in zakonite akcije v istih organizacijah, so poskusi, ki se delavskemu gibanju in marksističnemu pokretu silno škodovali.

Seveda je treba zato iz osnov spremeniti tisto predstavo o državi, ki vidi v nesocialistični državi le »eksekutivo kapitalističnih podjetnikov«. — brez ozira na to, če so konkretne razmere v danem slučaju res take, da opravičujejo to predstavo.

Take predstave se obrazlagajo z marksistično teorijo o materialnih osnovah družbe in države, a so le psevdo-marksizem.

Te misli so očitno socialno-reformne, dejansko tudi ne povedo nič novega, kajti z bolj ali manj radikalno taktiko so jih zastopale in uveljavljale socialistične stranke v vseh državah.

Bolj zanimivo je za nas stališče, ki ga zavzemajo ustanovniki socialno-demokratske stranke do političnih razmer v naši državi. V tem pogledu je povedal eden izmed predsednikov ustanovnega zbora Josip Petejan iz Maribora, kakor beremo tudi v »Delavski politiki«:

»V svojem govoru je orisal nenormalne politične prilike v državi, ki so nastale kot posledica boja med dvema ekstremoma, med federalizmom in centralizmom. Socialistična stranka pri teh medsebojnih razračunavanjih buržuazije ni bila udeležena. Delavstvo je odklonilo in odklanja centralizem prav tako kakor federalizem.

Socialna demokracija odklanja torej centralizem prav tako kakor federalizem. Kaj pa potem-takem sprejema? Zakaj odklanja eno, zakaj drugo? In zlasti: kakšen je tisti politični sestav, za katerega se bodo in hočejo zavzemati.

To vprašanje je namreč take vrste, da se mu ne bodo mogli izogniti. Že iz preprostega razloga samoohrane: nejasnost bi in bo njim samim najbolj škodovala. In tudi s stališča pameti in logike: najprej je treba vedno in povsod rešiti osnovna politična vprašanja. Kdor zida hišo, mora najprej položiti vkladni kamen. Ki bi ga zabijal v že postavljeno stavbo, bi jo še zrušiti utegnil, najmanj pa bi se mu precej zvežila!

Iz ustanovne seje „Boja“

Dne 28. januarja t. l. je imel ustanovni zbor banovinski odbor Združenja borcev Jugoslavije.

Po Prelomu navajamo nekaj misli iz programatičnega nagovora predsednika akcijskega odbora Avgusta Kustra.

V življenju naroda nastajajo večkrat prelomi, ko si mora narod po novih smernicah določiti cilje in urediti življenje. Take prelome zaznamuje v zadnjih desetletjih tudi zgodovina našega naroda.

»Kmečko vprašanje je najvažnejše narodno vprašanje, ker radi propadanja kmeta propada vse. Treba bi bilo zlo pri korenini zgrabiti, a mi zdravimo samo znake, kar je sicer psihološko razumljivo, vendar pa brez uspeha. Nismo si dovolj na jasnem, kako resna je kriza kmeta.

Treba nam je moralnega poguma in izvajati moramo vse neobhodne posledice, da pridemo do jedra. Iz življenja se moramo učiti in storiti to, kar življenje narekuje.

Enako kakor gospodarska kriza se je pri nas razpasla korupcija. Tudi korupcija ni samo jugoslovanska, temveč svetovna, toda če hočemo položaj naroda in države izboljšati, moramo iti v boj proti korupciji, dokler je ne odpravimo. Tudi korupcija je velik vzrok, da smo v gospodarstvu na mrtvi točki.

Zatem je govornik razložil, da se po runu na banke in denarne zavode od leta 1931 ni ukrenilo prav za prav nič za sanacijo denarnega gospodarstva, in kako zaradi tega tudi druge gospodarske panoge propadajo, medtem ko nekateri karteli izkoriščajo položaj. Navedel je zgled takega izkoriščanja konzumenta po kartelu, ki je takoj po svoji ustanovitvi zvišal cene za 65%. Omenil je, da stoji prospehu nekaterih karteliranih industrij nasproti propadanje celih panog drugih industrij.

...»Naš narod sestoji pretežno iz malega človeka, kmeta, delavca, malega obrtnika, malega trgovca in nameščenca, in naše delo mora biti usmerjeno v dobrobit njemu, ki mu moramo zagotoviti eksistenčno pravico in možnost.«

»Zavarujem se pa pri tem pred vsakim prispodabljanjem našega gibanja s fašizmom, hitlerizmom ali kakim drugim takim pokretom.«

Nemški nacionalizem in slovensko Koroško

Minule dni so po spodnjem Koroškem trosili tajni hitlerjanski pripadniki modre letake z naslednjo vsebino: Naša obmejna dežela gori! Odkar vlada v naši domovini močna roka, dviga Slovan in Srb predrzno svojo glavo. Zaveda se dobro, da je zopet prišla njegova ura. Dollfusova vlada nima časa, da bi ščitila nemštvo obmejne Koroške. Loviti mora nacije, kar ji je važnejše od zaščite naše ogrožene domovine. Zato, bratje in sestre v deželi, čujte naš klic! V času, ko je pričela Dollfusova vlada v deželi preganjati nacije in biva v domovini varnostni nadzornik, se Slovenska stranka spet čuti močno. V bivši coni »A« se skuša pod pokroviteljstvom Dollfusove vlade zopet sejati med ljudstvom sovražstvo in prepir. V gostilnah, na cestah in trgih delajo za Jugoslavijo: pri tem se ne gane noben krščanski socialc in noben član Heimatschutza, noben minister in kaj šele kancler, naša avstrijska samostojnost je ogrožena, enotnost dežele je v nevarnosti. Srbski farji huj-skajjo očito s prižnici, srbski apostoli potujejo pod zaščito kanclerja od kraja do kraja po deželi, ki smo jo priborili nemštvu. Nemce spodnje Koroške izdajajo in ovajajo, na podlagi izdaj in ovadb jih mečejo v ječe. Kot živino jih preganjajo po deželi, Srbi pa se smejiijo v pest. Ali ne slišite klika izi ogroženega obmejnega ozemlja, oropani smo nemške mladine in nemške zaščite, obmejno nemško ljudstvo je izročeno srbskim izzivanjem in šikanam! Naše duše krvavijo, tepta se nas in skuša izigrati našo lepo domovino v roke Srbom. Vse to pod imenom »Vaterländische Front«, »Heimatschutz« in pod okriljem Dollfusove vlade...

Koroški Slovenec.

O težavah mladih zdravnikov

poroča »Akademski glas«. V Jugoslaviji je okrog 1000 mladih zdravnikov brez kruha. V zadnjem času so se vrste brezposelnih mladih zdravnikov zgenile. Na eni zadnjih sej zdravniške zbornice v Beogradu je bil predložen predlog v obliki resolucije, ki so jo sestavili in razmnožili brezposelni zdravniki v Beogradu. Resolucija se bavi z razpisom zdravniških služb. Socialni zavodi po večjih mestih (okrožni uradi za zavarovanje delavcev, železničarski bolniški fond, trgovske bolniške blagajne itd.) razpisujejo, kadar iščejo zdravnike, konkurze. Razumljivo je, da stavijo najcenejše ponudbe ravno oni zdravniki, ki imajo že tako visoke dohodke. To seveda močno škoduje mladim brezposelnim zdravnikom, ki pač ne morejo recimo v železničarskem bolniškem fondu izvrševati službe za brezplačno vozno karto, kakor si to lahko privoščijo starejši zdravniki. Mladi zdravniki zahtevajo, naj določi število zdravnikov po bolniških blagajnah zdravniška zbornica, ki naj tudi poskrbi, da ti zdravniki ne bodo imeli več kot eno službo, kvečjemu še zasebno ordinacijo.

Ostro nastopajo mladi zdravniki tudi proti kopičenju služb v rokah starejših zdravnikov. Zahtevajo intervencijo države, ki naj z zakonom prepove, da bi imeli zdravniki poleg svoje zasebne prakse še kopico drugih plačanih služb.

Tako naj bi se začasno omilila kriza zdravniškega stanu, pravijo mladi zdravniki. Za končno veljavno rešitev te krize pa predlagajo podpravljanje zdravniške službe: vsi zdravniki so državni uradniki z državno plačo in zdravijo ljudi — brezplačno.

Vendar pa pristavlja »Akademski glas« sam, da je ta predlog revolucionaren in v današnjem družabnem redu neizvedljiv. Zakaj naj bi bil neizvedljiv, »Akademski glas« ne pove. Zgolj zaradi zaprek in težav, ki jih mora premagati vsaka, prav vsaka družabna preosnova? Toda Japonska ima gotovo vse drugo, kakor kakšen preveč prevrten

družabni red, pa ima, če izvezamemo sovjetsko Rusijo, danes najbolj podpravljenno zdravstvo.

Drugo vprašanje je seveda, za koliko ne bi mehanična birokratizacija zdravstva ubila zdravniške umetnosti. Gotovo je, da za birokratično mizo le prerada ugaša osebnost, katere iniciativnost je pogoj vsake umetnosti in napredka. Človeško zdravje je tako dragocena stvar, da ga človek vsaj v odločilnem stanju ne bo nikoli rad zaupal »pristojnemu uradnemu poslovanju«.

Najti pravo mero, zlato sredo, med zagotovljeno zdravniško pomočjo vsakomur, ki jo potrebuje in je danes nima in ne more imeti, in med mogočostjo vsestranskega razvoja zdravniške znanosti in umetnosti, to naj bi bila naloga vsakogar, ki se bavi z vprašanjem našega zdravstva in zdravnikov. In ker potrebuje po eni strani naše ljudstvo še mnogo, mnogo zdravniške pomoči, in ker po drugi strani zdravniške znanosti in umetnosti ne more biti nikoli preveč, bi bilo z najdbo te prave mere rešeno tako vprašanje brezposelnih zdravnikov, kakor pomanjkljivega zdravstva.

Toda nobenega vprašanja ni mogoče pravilno rešiti, če smo si ga napačno zastavili.

Nobélove nagrade

Nobelove nagrade so spet osrečile nekaj izbranih duhov. Nobel, ta človekoljub, iz katerega zapuščine danes podeljujejo nagrade tudi pacifistom, je bil namreč tovarnar vojnega materiala. Bil je sin švedskega inženjera, ki je obogatel v blagoslovljenih časih krimske vojne. Mir in ponesrečene spekulacije so družino uničili. Na mig Napoleona III. je francoski bankir Péreire posodil sinu ruširane familije Alfredu Nobelu 100.000 frankov za zidavo tovarne razstreliv. Z lastnimi raziskovanji je izboljšal izdelovanje nitroglicerina, najnevarnejše tekočine, in iznašel razstrelivno zažigalo, ki ga je dal patentirati na Švedskem: 10 tednov pozneje se je tovarna razstrela v nezmotljiv dokaz učinkovitosti novega razstreliva. Takoj nato so podjetniki odkupili Nobelov patent, da ga na veliko izrabijo. Postavili so novo tovarno na Švedskem, drugo v Nemčiji ob Labi, tretjo na Norveškem. Po naključju je izumitelj odkril, da svojo živo tekočino lahko učvrsti, če ji primeša zdrobljenega silicija: tako je nastal dinamit. Svoje rojstvo je naznanil z vrsto strašnih katastrof: v New Yorku se je razstrela steklenica in porušila cesto, munijska ladja se je razstrela pred panamskim kanalom (47 mrtvih), neko skladišče je zapadlo isti usodi (14 mrtvih), sledi eksplozija v Sydneyu in nazadnje se je razstrela še tovarna ob Labi. Splošna panika! Dinamit vzbuja strah vsem, razen tovarnarjem vseh dežel, ki kupujejo Nobelov patent, Nemei iz Hamburga (Dynamitaktengesellschaft), Opladna, Draždan, Finci, Avstriji, Ogri, Švicarji, Italijani, Španci, Portugalci, Angleži iz Glasgowa (British Dynamite Co) po vojni 1870, v kateri so Nemei s pridom uporabljali dinamit, Francozi (Société Nobel française). Nato so začele izdelovati dinamit Japonska, Južna Afrika, Kanada, Amerika. V Severni Ameriki se ustanovi United States Blasting Oil Co. Povsod kupuje Nobel sam največji del delnic in dela konkurenco sam sebi. S pomočjo finančnika Paul Barbe se mu posreči koncentrirati podjetja v dve skupini: Dynamite Centrale s sedežem v Parizu in Nobel Dynamite Trust Co, ki patronira angleškim in nemškim podjetjem. Mimgrede je kupil največjo skandinavsko tovarno topov, odkril je smodnik brez dima, zmes nitroglicerina in bombaževga smodnika, ki je tudi kmalu postal last vsega sveta.

V Parizu, kjer je prebival že 10 let, so Nobela dočakale neprijetnosti. Očitati so mu, da je prodal patente sosednim državam. Zapletel se je v panamsko afero. Nato se je zatekel v San Remo, kjer si nesrečni »svetovljan« in »pacifist« ni znal razložiti sovraštva človeškega rodu.

In ta mož, ki je iznašel dinamit, ki se je kot inženjer in kemik bavil z baloni, artilerijo in umetno svilo, je s testamentom zapustil 31 milijonov kron za ustanovitev petih letnih nagrad, ki naj nagrade znanstvena odkritja, literarna dela in dela, ki jih bodo razsodniki spoznali za najkoristnejša človeštvu in bratovstvu narodov.

MALI ZAPISKI

Prepovedani knjigi.

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo uvažati in širiti v naši državi te-le knjigi:

1.) »A Trianoni — Bekekötes Felelősség«, ki jo je spisal Istvan Czako.

2.) »Betlen Angliai Blöodasai«.

Obe knjigi sta izšli v Budimpešti.

Pojasnilo.

V 2. šte. t. I. smo priobčili članek o javni bolnišnici v Ljubljani. K temu članku nam piše sedaj gospod dr. Franc Gerlovič, upravnik državne bolnice za duševne bolezni v Kovinu, naslednje:

»V številki 2 Vašega cenjenega lista z dne 12. t. m. ste pod zaglavjem: »Vprašanje javne bolnišnice v Ljubljani« imenovali moje ime v taki zvezi in stilizaciji, ki bi mogla javnost dovesti do napačnega zaključka.

Zato Vas vljudno prosim, da v eni prihodnjih številkih Vašega cenj. lista pojasnite svojim čitateljem, da moje premeščenje iz ljubljanske bolnice ni v nobeni niti neposredni niti posredni zvezi z epidemijo sepse na kirurgičnem oddelku te bolnice, kakor tudi ne s premajhnimi prostori bolnice in drugimi ugotovitvami omenjenega članka.

S tem je stvar pojasnjena; pripominjamo le, da naš članek ni imel namena, da bi bil komur izmed omenjenih gospodov zdravnikov hotel naprtiti kakšno krivdo, ampak je samo ugotovil dejstvo njegovega odhoda z zavoda.

Uredništvo.

Državni upokoenci in »kuluk«.

Državnim upokoencem se je ta mesec utrgala vsa vsota za »kuluk«, a ne, da bi se bila razdelila na več obrokov, kakor se je to zgodilo pri aktivnih uradnikih. Opozarjamo finančno ravnateljstvo, da se v bodoče ozira tudi na državne upokoence pri obračunavanju »kuluka«, ker imajo ti v splošnem manjše dohodke kakor aktivni in bi bilo pravilno, da se jim »kuluk«, ako ga že moramo plačevati, odračuna v obrokih, a ne enkratno ves.

Jezus, ne Cezar.

Pod tem naslovom so prinesle češke Lidove Noviny v svoji božični izdaji izjavo češko-slovaškega zunanega ministra dr. Edvarda Beneša, ki pravi med drugim, naslanjaje se na podobno izjavo Masaryka: Češko-slovaška politika se trudi v zmislu večne božične zapovedi: Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje. Trudi se, pripomoči, da bi dejansko vladal na svetu mir med ljudmi in narodi. Brez dobre volje tega namena ne bomo dosegli. Mi smo imeli vedno dobro voljo, da varujemo mir, in jo bomo vedno imeli. To dobro in odločno voljo za mir so izprievala tudi pogajanja, ki sem jih imel pravkar v Parizu s francoskimi državniki, ne samo kot zastopnik Češko-slovaške, ampak cele Male zveze. V sedanjih nemirnih časih sta si Francija in Mala zveza edini, da je treba dvojnega napora vseh, ki hočejo, vzdržati mir v Evropi in na vsem svetu. To je pravi namen in zmisel naših pariških razgovorov in pogajanj. Sporazumeli smo se o vsem, kar zahteva sedanji čas. Sporazumeli smo se zlasti o formalnem nastopku, ki se ga bomo bržčas držali pri razorožitvenem vprašanju... Mir ima v nas odločne zastopnike in pogumne bojovnike... Če se spomnimo božične poslanice miru, kažem s poudarkom na izpoved predsednika Masaryka, v kateri je svoje spoznanje in svojo poslanico ljudstvu povzel z besedami: Jezus, ne Cezar, to je zmisel naše zgodovine in demokracije.

Dva nova dnevnika.

Kakor se govori, se spremeni baje »Delavska politika« v dnevnik. Očitno je ta sprememba v zvezi z ustanovitvijo socialno-demokratske stranke. »Delavska politika« je izhajala doslej dvakrat na teden, in sicer v Mariboru.

Prav tam v Mariboru snujejo baje gospodarstveniki tudi nov dnevnik. Menda niso prav zadovoljni z »Večernikom«, »Jutrovim« prvorojcem za mariborsko oblast.

Na ta način bi izhajali v Mariboru kar štirje dnevniki, ker izhaja tam tudi še nemško pisani dnevnik »Mariborer Zeitung«. Maribor bi mel torej na mah več dnevnikov, kakor Ljubljana.

Slika.

Ni jih kmalu lepših krajev, kakor so vrhovi, pobočja, gozdovi in planote v Polhograjskih Dolomitih, vasice in naselja od Črnega vrha in tja do Poljanske doline na eno, od Žirov in Logateca na drugo stran. Za večino je prelest tistih krajev še neodkrita... Bili so časi, ko je tudi v teh gorjanskih krajih vladalo veselje, ko je živahno ropotalo v mlinu ob raznih grapah in so se ljudje ob nedeljah pokazali zali in zadovoljni pred farno cerkvijo. Dandanes pa je v teh hribih zavladala stiska, kakor je dolinci še ne poznajo.

Izterljivega od teh ljudi ni domala ničesar. Odkar je nastal zastoj v lesni kupčiji, tja gori ne prihaja več denar. Žita pridelajo ti kraji prav malo in tako živi ljudstvo največ od krompirja in mleka. Denarja ne premorejo mnogi res tudi ne za sol. Obлека, ki so si jo nabavili še v boljših časih, gre h koncu in skoraj ni upanja, da si bodo mogli nabaviti novo. Zato ni čudno, da srečava človek, ki pride v te hribe in doline, raztrgane prikazni. Seveda hodijo gorjanci tudi v dolino po opravih zakrpani in razdrapani. Na sresko načelstvo v Ljubljani je bil nedavno povabljen neki tamošnji posestnik, ki se pa povabilu več dni ni odzval. Šele na ponovni poziv je prikresal v Ljubljano in odločno povedal:

»Da sem mogel v mesto, sem moral čakati in povpraševati, kdo od sosedov bi mi posodil obleko. Doma sem si o polnoči skuhal krompirja, nato pa se v mraku napotil v dolino in v Ljubljano. Nu, zdaj sem pa tu!«

»Jutro.«